

3. ԶԱՆՓՈՒԱՏ

Ավալ ժամանակին ըլնում ա շիւնում մի թագավոր, ունենում ա օխտը տղա. վեցը մենծ են ըլնում, մինը քոմմքից պուճուր, ըսենց՝ տասը—տասնէրկու տարեկան: Էդ վեցը, շունքի լավ հասել ին, ընենց որ աշխար մննելու վախտն էր, էթում են իրանց հորն ասում.— Թագա՛վորն ապրած կենա, ուզում ենք պսակվի, ի՞նչ կասես:

— Լա՛վ, ո՛րդիք,— ասում ա հերը,— ասեք տենամ ո՞րդ ում աղջիկն ա սիրե՛ էթամ ուզեմ, բերեմ պսակեմ:

— Զէ՛, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում են,— մենք օխտն աղպեր ենք, օխտս էլ մի տանից պտի աղջիկ ուզենք, օխտն էլ մի հալալ մոր կաթնակեր, որ մեր մեջը խորթ ու փորթ չըլնի ու քեզանից եղը մեր թագավորութունը չքանգվի, չկործանվի:

— Ա՛յ որդիք, հմի ո՞րդիան բերեմ ընենց աղջկեք, որ օխտն էլ մի տանից ըլնեն, մի հալալ մոր կաթնակեր:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում են,— մեզ հրաման տո՛ւ, էթանք գտնենք. աշխարհ—աշխար, երկրե—երկիր ընկնենք, ճարենք, բերենք:

— Լա՛վ, կարաք՝ գնացե՛ք,— ասում ա թագավորը,— աստոծ ձեզ բարի ճամփա տա, բա՛րով էթաք, բա՛րով գաք:

Էս վեց տղեն ա՝ տասնըհինգ տարվա ճամփի պաշար են վեր

ռւնում, էթում իրանց հոր ձեռը պաշում, մոր ծիծը պաշում, ընկ-
նում ճամփա:

Գալիս են գալիս, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի սարի դո-
շի, մի շալիր-շիման տեղ վեր են գալի, շաղիր տալի, որ գշերն
ըտե մնան, մի քիչ հաց-մաց ուտեն, առավոտն էլի վե կենան
էթան իրանց ճամփին:

Սրանց թողանք ըստե, գանք խաբար տանք պուճուր աղպո-
րիցը:

Խնդճ էրեխեն խաբար շինում աղպորտանց գնալը. իրեկունը
գալիս ա տուն, տնում չկան:

էթում ա մորն ա հարցնում. մերն ասում ա.— Բա չե՞ս ասի՝
ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց բան, գնացել են աղջիկ բերելու:

— Ղո՞րթ:

— Ղո՞րթ. տասնըհինգ տարվա ճամփի պաշար են վե կալե.
գնացե:

— Բաս ե՛ս էլ եմ էթում:

— Ո՞ւր:

— Նրանց կուշտը:

— Ա՛յ որդի, դեռ հլա էրեխա ես, ճամփա չես գիտա, զա-
չես գիտա, ո՞ւր ես էթում:

— Չէ՛, որ չէ՛,— ասում ա,— պտի էթամ, ո՛ր պտի էթամ:

Վերջը մերը որ շատ դոռում ա, տնում ա շինում, մի հետ
սատանի ձին նի ա էլե, չի ուզում վե գա, հարցնում ա.— Ո՞րդի,
հմի որ էթում ես՝ լա՛վ, ճամփի հմար ասպար-մասպար ո՞ւնես.
բալի ջին-ջանավար ա ոստ գալի, կա՞րաս ջուղաբը տա:

— Բա ի՞նչ անեմ,— ասում ա:

— Ա՛յ, ինչ արա՝ գնա հորդ կուշտը, ասա. «Թագավորն ապ-
թած կենա, էթում եմ աղպորտանցս եննուցը, Սե թուրդ տա՞ս
կապեմ վրես, ճամփին բալի ջին-ջանավար ա ոստ գալի», տես
ինչ կասի:

— Լա՛վ, կէթամ:

էթում ա հոր կուշտը.— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում
ա,— էթում եմ աղպորտանցս եննուցը:

— Ա՛յ տղա,— ասում ա թագավորը,— հո չե՞ս գժվե. գո-
գեռ էրեկվա էրեխեն ես, ճամփա չես գիտա, զադ չես գիտա, էթում
ես, ի՛նչ անես:

— Չէ՛, Թագա՛վորն ապրած կենա, շի՛լնի. մի հետ մորապա-
սմ արեմ, պտի էթամ:

— Դո՛ւ գիտաս, ո՛րդի, էթում ես՝ գնա՛, մեղքն ու վարձքը
քու շի՛նքը:

— Թագա՛վորն ապրած կենա, էթալը կէթամ, համա ճամփի
հմար ասպար-մասպար շունեմ, ո՛նց անեմ. բալի դուշման, յա
քին-դանավար ա ռաստ գալի: Ի՞նչ կըլնի Սև թուրդ տաս՝ կա-
պեմ վրես:

— Ա՛յ քու սարվացնողի շի՛նքը կոտրվի,— ասում ա Թագա-
վորը,— էդ թուրը իմ աչքի լսիցը շատ եմ սիրում, համա որ ուզում
ես, ճարս ի՛նչ, պտի տամ:

էն սհաթն էթում ա, Սև թուրը բերում, կապում տղի մեջքը:

— Ա՛ռ, ո՛րդի,— ասում ա,— քանի էս թուրը վրեդ ա՛ ըսկի
մի՛ վախի, քու աղաքին էլ զադ չի դիմանա. սա՛րի տաս, քա՛րի
տաս, քո՛լի տաս՝ կկտրի կանցկենա: Հեռվանց որ դուշման գալու
ըլնի՝ էն սհաթը էդ թուրը ղնիցը դուս կգա, կընկնի աղաքդ, որ
դիմանաս, քեզ հազիր պահես:

Տղեն հոր ձեռը պաշում ա, էթում մոր կուշտը:

— Հորդ Սև թուրն առա՛ր,— հարցնում ա մերը:

— Հա՛, — ասում ա, — առա: էլ ինձ հո զադ չի՞ պակաս:

— Ո՛նց չէ, ձի ո՛ւնես. էնքամ ճամփեն հո ոտով չպտի էթաս:

— Չէ՛, — ասում ա, — ինձ ո՛րդիան ա ձի:

— Բա՛ս էլի գնա հորդ կուշտը, ասա. թագա՛վորն ապրած
կենա, էսքամ ճամփա պտի էթամ, ձի շունեմ. ի՞նչ կըլնի Սև ձիդ
տաս, նիլնեմ էթամա: Զի՛, ձի՛, ձի՛ եմ ասում, որ երկնքի աստ-
ղերի հեննա ա հաղ անում:

— Կա՛վ, էթամ ըտ էլ ուզեմ:

էթում ա հոր կուշտը. — Թագա՛վորն ապրած կենա, — ասում
ա, — էսքամ ճամփա պտի էթամ՝ ձի էլ շունեմ. շի՛լնի Սև ձիդ
տաս, նիլնեմ էթամ:

— Ի՛նչ ասեմ, ո՛րդի, — ասում ա Թագա՛վորը, — քու սարվաց-
նողի շի՛նքը կոտրվի: Սաղ Թագա՛վորութունս ուզեիր լավ էր, քան
թե իմ Սև ձին, որ էս աչքիցս էն աչքը չեմ փոխում. համա որ
ուզում ես, ճա՛րս ինչ, պտի տամ: Գնա՛ տար, ո՛րդի. տա՛ր, ըտ
էլ քեզ ղուրբան:

Տղեն ուրախ-ուրախ էթում ա Սև ձին դոմիցը դուս քաշում,

հայաթումը կաննացնում, էթում հոր ձեռը պաշում, մոր ծիծը պաշում, թռնում ձին՝ յալլա:

էթում ա, էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի շայիր-շիման տեղ, մի աղբրի կշտի վեր ա գալի, մի քիչ հաց-մաց ուտի, էլի վե կենա էթա իրա ճամփեն: Որ հաց կուտի կպըրծենի՝ թուրը ղնիցը դուս կգա, կընկնի աղաքը:

— Ա՛յ հարա՛յ,— կասի,— բաս դուշման պտի գա աղաքս, ես վախտով իմ գլխի ճարը տենամ:

Կասի ու թուրը ձեռին տեղն ու տեղը կկաննի: Կկենա, կկենամի սհաթ, էրկու սհաթ, իրեք սհաթ՝ կտենա էն դհիցը մի ղո՛վտ ա գալի, մի ղո՛վտ ա գալի, մի ղո՛վտ ա գալի, ոնց որ մի եքա սալ: Չամի գեբանը շինել ա թեշի, եքա ջաղացաքար՝ թեշուն գլուխ, մի եքա էրկաթ՝ թեշուն ծիծեռ ու պարան մանելուն գալիս ա դալա-իրան:

Տղին որ կտենա թե չէ՝ ձեն կտա.— Ա՛յ հողածին, դո՛ւ ըստերա՞նք, օձն իրա պորտովը, դուշն իրա թևովը, ընշանք հմի իմ ահիցը ըստերանք ոտ չի կոխե, դու ո՛նց ես սիրտ արե, էկե: Ո՛նց ես, էս թեշու պոշովը մի դըրբ տամ՝ էթաս, էլ եդ չգաս:

— Լա՛վ,— կասի տղեն,— էլ խի՞ պտի վախենամ. աստոծ մի ֆոգի քեզ ա տվե, մի ֆոգի՝ ինձ: Ուզո՞ւմ ես, արի կռվենք. էն վախտը մալում կանի՝ ե՛ս եմ դռաղ, թե դու:

Ղովտն էս որ լսում ա, դհա՛ ա գժվում, կատաղում: Ձեռի թեշին վրա ա անում տղին, որ տա բանֆոգի անի՝ նա Սև թուրը աղաքին բռնում ա: Թեշին ո՛ր չի դիպնում թրին՝ հազար կտոր ա ըլնում, թափում գետինը: Ջա՛նըմսան տղեն թուրը քաշում ա քյալլի միշիցը ո՛ր չի շեպում, ղովտը արենկուլոլ ընկնում ա գետինը: Վրա ա հասնում, նրա քիթ ու պոռնգը, անկաջները կտրատում, ածում խուրջինը, էլ եդ վե կենում, էթում իրա ճամփեն:

էթում ա, էթում, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, է՛ս սարը դիպնում, է՛ն սարը դիպնում, վերջը էրկու սարի միջի մի շայիր-շիման տեղ վեր ա գալի: Ուր ձիու օրզանգուիցը հանում ա թե չէ՝ էն սհաթը թղւրը ղնիցը դուս ա գալի, ընկնում աղաքը:

— Ա՛յ հարա՛յ,— ասում ա,— էլի դուշման պտի գա աղաքս:

Թուրը վեր ա ունում, հազիր կաննում, դուշմանի ճամփեն պահում: Մի քիչ կենում ա, կենում, տենում ա էն դհիցը էլի մի ղո՛վտ ա գալի. մի ղո՛վտ ա գալի, որ մի պոռշը երկնքումն ա,

մինը՝ գետնընթումը. ծծերն էլ էնքամ էրկեն, որ գեննին քաշ ա գալի: էկա՛վ, էկա՛վ՝ դուզ դպա տղեն:

— Ա՛յ հողածին, դո՛ւ ըստե՛րանք. օձն իրա պորտովը, դուշն իրա թևովը ընշանք հմի իմ ահիցը չի կարացն ըստե ոտ դնի, դու Ե՛նց ես սիրտ արե էկե:

Ղովտն էս ասում ա թե չէ՝ բերանը բաց վրա ա արծնում, որ տղին փորը քաշի. տղեն թուրը ո՛ր վրա չի բերում քյալլին ծեփում՝ ղովտը գլխի վրեն յա՛լա ընկնում ա գետինը, ֆոգին տալի: Վրա ա հասնում, էս ղովտի էլ քիթ ու պոռնգը, անկաշները կըտքատում, ածում խուրջինը: Ըստե մի պուճուր մնում ա, դինջա՜նում, էլ եդ վե կենում, էթում իրա ճամփեն:

էթում ա, էթում, շատն ու քիշն աստոծ գիտա, հեռվանց տենում ա մի սարի վրա հրեն մի սիպտակ շաղիր: Թուրը հանում ա, ձիու գլուխը բաց թողում:

— Ո՞վ եք,— ձեն ա տալի հեռվանց,— ի՛նս եք, չի՛նս եք, ջանա՛վար եք՝ դուա էկեք, թե չէ որ էկա, իմաց կացեք մահներդ կտամ:

Չադրի մարդիկը վախություններից էն սհաթը դուա են գալի:

— Յլա՛ն թագավորի տղեքն ենք,— ասում են:

— Բա էդ ո՛ւր եք էթում,— հարցնում ա:

— Մենք օխտն աղպեր ենք, էթում ենք մեզ հմար կնիկ բերենք, որ օխտն էլ մի տանից ընեն՝ մի հալալ մոր կաթնակեր:

էս լսում ա թե չէ՝ ալրիալը ճանաչում ա. էն սհաթը ձիուցը վեր ա գալի, աղպորտանց ճտովը փաթթվում, ուրախությունից լաց ընում:

— Ե՛ս,— ասում ա,— ձեր պուճուր աղպերն եմ, բա չե՞ք ճանանչում:

— Ղո՛րթ:

— Ղո՛րթ:

Վարավուրդ են անում տենում, որ դրուստ իրանց պուճուր աղպերն ա, ուրախանում, աշխարով մին են ըլնում: Նո՛ր նստում են ըստե իրար հեննա զրից անում՝ ըստիան, ընդիան, դաղդան, դաշդան հարցնում, ասում, խոսում, մասլահաթ անում:

— Դո՛ւ խի էկար,— հարցնում են աղպրտինքը:— Մենք մեր հորնըմորը մենակ թողինք՝ հերիք չէ՛ր. խեղճերը, ով գիտա, մեզ վրա էնքամ միտք անեն, միտք անեն, որ օր-ծերություն դարդա-

վարամ ըլնեն, մեռնեն: Դու արի՛ եդ դա՛ռ, գնա՛, ընշանք էս ա մընք էլ որդե որի ա կգանք:

Ինչ անում են, շեն անում՝ պոռճուր աղպորը շեն կարում ճամփից եդ դարձնի:

— Չէ՛, որ չէ՛,— ասում ա,— կուզի մորթեք, կուզի քերթեք. ես եդ դառնողը չեմ: Ո՛ւր էթաք՝ պտի հեննեդ գամ. սաղ կմնաք՝ սաղ կմնամ. կմեռնեք՝ կմեռնեմ:

Նրանք էլ տենում են որ չէ՛, շիլնում, ասում են.— Լա՛վ, դո՛ւ գիտաս, կենում ես՝ կա՛ց. մեղքն ու վարձքը քու շլինքը:

Չադիրը հավաքում են, վե՛ կենում, որ իրանց ճամփեն էթան. Ըստե պոռճուր աղպերը նրանցից ջոկնվեց.— Ե՛ս,— ասեց,— է՛ս ճամփովը կէթամ, դուք՝ էդ: Թե իրար գտանք՝ հո գտանք, թե չէ՛ հո՛՝ աստոծ աշողա, հալբաթ սաղ-սալամաթ կէթանք մեր հոր-նըմոր կուշտը՝ ընդե կտենանք իրար:

Աղպորտանց հեննա մնաս բարով արեց, էն ճամփեն բռնեց գնաց:

Գնաց, գնաց՝ լի՛ս գնաց, գշե՛ր գնաց, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, շորս օր՝ վերջը մի եքա քալավի ռաստ էկավ:

էս քալավի տեղը աղաք մենծ քաղաք էր էլեւ. էրկու ղովտ էկել ին քարուքանդ, բրիշակ արեւ, գնացե ու սաղ նրա խալխը թողե տակին: Էս է՛ն էրկու ղովտն ին, որ ճամփին պոռճուր տղին ռաստ էկան, նրանց մենծ թիքեն անկաշը թողաց:

Մտավ էս քալավեն, ասեց. «Տենամ ի՛նչ կա, ինչ չկա»:

Դես գնաց, դեն գնաց, տեհավ մարդ-մադաթ չկա: Վերջը որ շատ դես-դեն ընկավ, ման էկավ՝ տեհավ մի եքա կոլոլ քար:

— Դու արի՛,— ասեց,— սրա տակին խաղինա ըլնի. վեր ունեմ տե՛նամ:

Քարը գլորեց, տեհավ, ըհը՛, մի ծակ. գլուխը կռացրեց, որ մտիկ տա, մի ղաֆիլ ոտը սոթ տվեց¹, գրբըմփալեն ընկավ մեջը: Դու մի ասի՛՝ ըտե ֆոր ա էլեւ:

Տղեն ֆորի միջին դե՛ս մտիկ տվեց, դե՛ն մտիկ տվեց, տենա ընդիան դուս գալու ճար, իլլաջ կա՛, թե չէ: Է՛ս դիհը գնաց, է՛ն գիհը գնաց, տեհավ հրե՛ մի պոռճախից ճրագի լիս ա էրևում:

Ասեց.— Բա՛լի, ըստե իսանաորդի ա էլեւ:

¹ Տպագիր տեքստում՝ սլվեց, ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.):

Թուրը հանեց.— Տա՛ սուրբ Կարապետ, դու ընես իմ կռանը,—
ձեն տվեց ու գնաց աղաք:

Գնաց, գնաց, տեհավ օղլուշաղի հարա՛յ-հրոցի ձեն ա գալի:
Հս որ լսեց՝ կաննեց:

— Ո՛վ եք,— գոռաց,— ի՛նս եք, ջի՛նս եք, ջանա՛վար եք՝
ձեն հանեք:

— Մենք Ֆլա՛ն թագավորի աղջկեքն ենք,— ձեն տվին ըն-
գիսն:— Բա դու ի՛նչ մարդ ես:

— Ես էլ Ֆլա՛ն թագավորի տղեն եմ,— ասեց:

Որ իմացավ աղջկեք են, նոր որ սիրտը հանգարտեց: Թուրը
խրեց տեղը, գնաց կշտները, տեհավ դորթ որ օխտն աղջիկ՝ օխտն
էլ մեկ-մեկուց սիրուն:

— Բա՛ մեն-մենակ էս ֆորումը ի՛նչ եք անում,— հարցրեց:

— Մեր հերը էս քաղաքի թագավորն էր,— ասեցին աղջկե-
քը:— Սրանից մի ամիս աղաք, էրկու դովտ էկան սաղ քաղաքը
քարուքանդ արին, տակնուվրա արին, մեր հորնըմորն էլ սըպա-
նեցին, թողին, գնացին. մենակ մենք պրծանք էդ արենխում ջա-
նավարների ձեռիցը, փախանք, էկանք մտանք էս ֆորը, տափ կա-
ցանք, որ մըզ էլ չգան ուտեն: Թագավորի ցեղ, բա դո՛ւ ո՛նց պըր-
ժար, շե՛ս վախենում, որ գան մենք թիքեն անկաջդ թողան:

— Հա՛, թե որ սաղ ըլնեն,— ասում ա: Նոր հանում ա խուրջ-
նիցը էրկու դովտի քիթ ու պուռնգը, անկաջները նրանց շանց ա
տալի ու մին-մին նաղլ անում, ոնց որ ես ձեզ նաղլ արի:

Աղջկեքը դովտերի սըպանվիլը որ լսում են՝ ուրախանում,
աշխարով մին են ըլնում: Օխտն էլ վազում են, ընկնում տղի
ձտովը:

— Թագա՛վորի ցեղ,— ասում են,— աստոժ քու կռանն ըլնի,
որ մեզ ազատեցիր էդ մարդակեր ջանավարների ձեռիցը: Սրա-
նից դենը՝ մենք քունն ենք, դու՛ մերը. ի՛նչ կուզես արա՛. կու-
զես՝ տար ջուրը քցա՛, կուզես՝ մորթա՛, կուզես՝ սաղ թո՛ղ, քեֆը
քունն ա:

— Ես էլ հենց ձեզ ի ման գալի,— ասում ա տղեն:— Մենք
օխտն աղպեր ենք, ուզում ենք պսակվի: Էս քա՛նի տարի ա, էկել
ենք աշխարհ-աշխար, երկրե-երկիր, սարե-սար, քարե-քար ընկե,
որ օխտն աղջիկ ճարենք՝ օխտն էլ մի հալալ մոր կաթնակեր: Որդե
գնացիք, որդե հարցրինք՝ չգտանք ու չգտանք. անջախ որ աստո

աշքը վրնհրս քաղցրացավ, ձեզ մեզ ղսմաթ արեց: Դուք հմի էն
ասեք, մեզ կա՞նեք,— հարցնում ա:

— Խի՞ չենք առնի, դեռ աղանշանք էլ չենք անի՞,— ասում են:

— Դե բաս որ¹ ըտենց ա, դուք ըստե կացեք, ես էթամ աղ-
պորտանցս գտնեմ, բերեմ. նոր ըստիան իրար հեննա վե կենանք
էթանք մեր հոր քաղաքը, ընդե դափ ու զուռնով, քեֆով, ուրա-
խությունով, օխտն օր, օխտը գշեր հարսանիք անենք:

— Լա՛վ,— ասում են աղջկեքը,— գնա՛, աստոժ քեզ հետ,
համա տե՛ս՝ էլի գաս, հա՛:

— Կգա՛մ, արխենին կացեք,— ասում ա ու ճամփա ընկնում:

Պուճուր աղպերն ա՝ էթում ա, էթում՝ է՛ս սարը դիպնում, է՛ն
սարը դիպնում, վերջը գալիս ա տենում մի սարի դռշի աղպրտին-
քը վեր են էկե, շադիր տվե:

— Հը՛, աղպրտինք,— ասում ա,— գտա՛ք, թե չէ:

— Զէ՛, չգտանք. դո՛ւ:

— Ըսկի մի՛ք ասի, որ ես գտել եմ՝ լա՛վ եմ գտե: Օխտը քիր,
օխտն էլ թագավորի աղջիկ. ընենց էլ մի սի՛րուն, մի նա՛շխուն,
որ արեին ասում են՝ դու մեր մտի, մենք դուս ենք գալի, ընենց
մի սիրունիկ դագեր են: Ես էկա ձեզ էլ կանչեմ, տանեմ շանց
տամ. թե հավան կկենաք, մարդս մինն առնենք, վեր ունենք
էթանք:

— Բա ո՞րդի են,— հարցրին,— էթա՛նք տենանք:

— Էթա՛նք,— ասեց,— հենց էս ճամփեն բռնենք, դուզ էթանք:

Պուճուր աղպոր էկած ճամփեն բռնում են՝ գալի: Գալիս են
գալի, շատն ու քիչն աստոժ գիտա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր՝
հասնում են էն խարաբա քաղաքը: Ֆորի քարը դեն են քցում, կախ
ջլնում ֆորը, օխտը քվորն էլ ընդիան հանում լիս աշխարք:

— Մե՛նժ աղպեր, էս մենժ քիրը քեզ. չունքի դու քոմմքիցս
էլ մենժ ես: Լա՛վ:

— Նրա՛նից պուճուր աղպեր, ըս էլ քեզ կհասնի: Ըս էլ լա՛վ:

— Ըս էլ սրա՛նից պուճուրին: Լա՛վ:

— Ըս էլ նրա՛ն: Լա՛վ:

— Ըս էլ դրա՛ն: Լա՛վ:

— Ըս էլ մեկե՛լին: Լա՛վ:

¹ Տպագիր տեքստում բացակայում է, ավելացված է բանահավաքի ձեռ-
քով (Մ. Կ.):

— Պուճուր քիրն էլ զաթի ինձ կհասնի ու ինձ կհասնի, շունքի քոմմքիդ պուճուրը ե՛ս եմ:

Պուճուր քիր մի՛ ասի՝ մի մարգարիտ, արեգակի կտոր, հրեշտակ ասա, քվորտանց քոմմքին էլ զվսում էր իրա սիրունությունովը:

— Է՛, աղպրտի՛նք, հա՛լալ փայլ արի, թե չէ՛, — հարցնում ա պուճուր աղպերը:

— Հա՛լալ, հա՛լալ, — ձեն են տալի աղպրտինքը, — քոմմքե էլ ռազի ենք:

— Դե բաս հմի էթա՛նք:

— Էթա՛նք:

Օխտն աղպեր, օխտը քիր վեր են կենում ըստիան ճամփա ընկնում: Գալիս են գալի, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի իրեք ճամփի միջի վեր են գալի, շաղիր տալի, որ մի պուճուր դինչանան, հաց-մաց ուտեն, էլ եդ վե կենան էթան իրանց ճամփեն: Ըստե դես են ընկնում, դեն են ընկնում, ըստե էթում, ընդե էթում, ման գալի, որ ասես, մի պուտ ջուր էլա շեն գտնում, որ բերեն կերակուր էփեն, յա խմեն:

— Բա ո՞նց անենք, — ասում են:

— Ո՛նց պտի անենք, — ասում ա պուճուր աղպերը, — դուք ըստե կացեք, ես մի ձիս նիլնեմ, էթամ ըստերանք ման գամ, բալի առու, զադ գտնեմ, մի քիչ ջուր լցնեմ բերեմ:

Սև ձին նիլնում ա՛ թռնում: Դես ա ընկնում, դեն ա ընկնում, է՛ս սարը շափում, է՛ն սարը շափում, որ ասես, ջրի թրիշա չի գտնում: Վերջը որ շատ ման ա գալի, տենում ա մի քարափի տակի, ըհը՛, հրես մի ֆոր:

Ասում ա. «Կաց քար քցեմ տե՛նամ, բալի միջին ջուր ա ըլնում»: Վեր ա ունում մի քար քցում ֆորը. քցելու քաշտան չրրուպալեն դիպնում ա ջրին:

— Էս լավ էլավ, — ասում ա, — էթամ աղպորտանցս իմաց աւամ, գանք ըստե շաղիր տանք. հազիր ջուրն էլ մոտիկ՝ կհասենք, կրանացնենք:

Թողում ա գալի:

— Աղպրտի՛նք, — ասում ա, — էկե՛ք որ ֆլան տեղը ջրֆոր եմ գտե. էթանք ընդե շաղիր տանք:

— Լա՛վ, — ասում են, — էթա՛նք:

Չաղբրները հաւաքում են, բերում են շրֆորի կշտին վե տալի:
— Դե՛,— ասում ա պուճուր աղպերը,— ո՛վ կմենի ֆորը ջուր հանի:

— Ե՛ս,— էն դէիցը ձեն ա տալի մենե՛ աղպերը:
Բերում են պարանը կապում մենե՛ աղպոր մեջքը՝ կախ տալի:
Մի քիչ որ էթում ա, էթում, ձեն ա տալի.— Ա՛յ հարա՛յ, էր-
վե՛ցի, խաշվե՛ցի, փոթոթվե՛ցի՝ քա՛շեք:

Աղպրտինքը քաշում են հանում:

— Հմի ի՛նձ,— ձեն ա տալի սրանից պուճուրը:

— Լա՛վ, հմի էլ քեզ:

Բերում են սրան կախ տալի:

Սա էլ որ մի պուճուր ներքե ա էթում, ձեն ա տալի.— Ա՛յ
հարա՛յ, էրվե՛ցի, կրակվե՛ցի, խաշվե՛ցի, տապակվե՛ցի՝ քա՛շեք:
Պարանը քաշում են, սրան էլ են հանում:

— Հմի էլ ի՛նձ,— ձեն ա տալի նրանից պուճուրը:

— Լա՛վ, հմի էլ քեզ:

Բերում են պարանը կապում մեջքը՝ կախ տալի:

Դա էլ մի պուճուր տեղ էթում ա, շի էթում, գոռում ա.— Ա՛յ
հարա՛յ, էրվե՛ցի, խաշվե՛ցի¹, տապակվե՛ցի², փոթոթվե՛ցի՝
հա՛նեք:

Քաշում են, դրան էլ են հանում: Մախլա՛ս, գլխներդ ինչ ցա-
վացնեմ, ըսենց վեց աղպերն էլ իրար եննուց կախ են ընում
ֆորը, վեցն էլ ճամփի կիսին ձեն են տալի.— էրվեցի՛, խոբով-
վե՛ցի, տապակվե՛ցի՝ հա՛նեք,— քաշում են, հանում:

Վերջը դորը գալիս ա քոմմքից պուճուր աղպորը:

— Աղպրտինք,— ասում ա,— հմի ի՛նձ քաշ արեք տե՛նամ:
Համա ինձանից ձեզ ամանաթ, ինչքամ ձեն կտամ. «էրվե՛ցի,
խաշվե՛ցի, տապակվե՛ցի³, քա՛շեք», ըսկի անկաշ շեք անի՝ հա՛
պարանը կթողաք, ընչանք հասնեմ:

— Լա՛վ,— ասում են,— արի՛:

Բերում են պարանը կապում պուճուր աղպոր մեջքը, կախ
տալի:

¹, ², ³ Տպագիր տեքստում բանահավաքի ձեռքով շնչված են. թողնում ենք,
ինչպես տպագիր տեքստում է (Մ. Կ.):

Մի քիչ էթում ա, էթում, ձեն ա տալի.— Ա՛յ հարա՛յ, էր-վե՛ցի, խաշվե՛ցի, փոթոթվե՛ցի¹, քաշե՛ք:

Անկաջ շեն անում, հա՛ կախ են տալի, կախ են տալի՝ ըն-շանք հասնում ա անտակը:

— Աղպրտի՛նք, հա՛սա,— ձեն ա տալի— Դե հմի փարխաջը կախ տվեք, լցնեն:

Վիրևից փարխաջը թողում են ֆորը: Նա ընդե լցնում ա՝ քա-շում են, լցնում ա՝ քաշում են, լցնում ա՝ քաշում են, ընշանք ձեն են տալի.— Բո՛ւ ա, կա՛ց պարանը կախ տանք, դո՛ւս արի:

Պարանը կախ են տալի, կապում ա մեջքը:

— Դե՛, քաշե՛ք,— ձեն ա տալի ֆորիցը:

Քաշում են: Քաշում են, քաշում են, քաշում են՝ կիսաճամփին աղպորտանց միտքը փոխվում ա:

— Լա՛վ,— ասում են իրար,— հմի որ դրան հանում ենք, ինչ էրեսով պտի էթանք տուն: Նա պուճուր տեղովը էնքամ դռադու-թյուններ արեց, չէ՞ կէթա մեր հորը մին-մին նաղլ կանի, կպար-ծենա, մեղ կթողա նրա կշտին սևէրես. բա մենք էն վախտը գե-տինը մենենք լավ չի՞: Հազիր լա՛վ ա ոաստ էկե, էկեք պարանը կտրենք, էլ եղ քցենք ֆորը. թող ընդե մնա, սովածությունից մեռնի: Տանը որ կհարցնեն, կասենք. «Չենք տեհե», պրծավ գնաց:

Վեցով էլ խոսքները մին են անում, դանակը քցում, պարանը կտրում: Պուճուր աղպերը գրրմփալեն էլ եղ ընկնում ա ֆորը: Աղպեր, ըսօր ես մեռե, թե էգուց. ուշագնա ա ըլնում, մնում:

Նրանք էն սհաթը շաղիրը հավաքում են, բեռները կապոտում, ճամփա ընկնում դպա իրանց հոր քաղաքը: Ուզում են պուճուր աղ-պոր ձին՝ էլ հենները քշեն, տանեն՝ ինչ անում են, շեն անում՝ շեն կարում: Խեղճ հայվանը ֆորի էս գլխովն էր պտիտ գալի, էն գրլ-խովն էր պտիտ գալի, դե՛ս վազում, դե՛ն վազում, խրխնջում, ուզում էր իրան քցի ֆորը, տիրոնչ կուշտն էթա՝ տենում էր շիլ-նում, ճար, իլլաջ չկա:

Գալիս են գալի, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի շաբաթ, էր-կու շաբաթ, իրեք շաբաթ, անջախ որ հասնում են իրանց հոր քա-ղաքը: Զիանիքը քշում են դո՛ւզ թագավորի պալատի աղաթին վե գալի, դուռը ծեծում: Նոքարը գալիս ա բաց անում:

¹ Տպագիր տեքստում բանահավաքի ձեռքով շնչված. է. թողնում ենք, ինչ-պես տպագիր տեքստում է (Մ. Կ.):

— Ո՛ւմն եք ուզում,— հարցնում ա:

— Թագավորի՛ն,— ասում են:

էթում ա իմաց տալի:

— Թագավորն ապրած կենա,— ասում ա,— վեց մարդ, հեն-
ցեերը սխտը սիրուն աղջիկ, քոշով, բարխանով էկել են պալատիդ
դռանը վեր էկե, ուզում են քեզ տենա՛: Թո՛ղամ գան, թե չէ՛:

— Թո՛ղ գան,— ասում ա թագավորը,— տենանք ի՛նչ մարդ են:
Նոքարն էթում ա կանչում, բերում թագավորի կուշտը: Թագա-
վորը տենալու բաշտան ճանանչում ա, ընկնում տղերանց ճտովը,
պաշպորում, ուրախանում, աշխարով մին ըլնում:

— Ո՛րդիք,— ասում ա,— անշախ էկաք, աչքս ջուր դառավ
ձեր ճամփեն պահելուն: Էս ո՞ւր եք էսքամ վախտ:

— Դե ի՛նչ անենք,— ասում են,— էսքամ տարի մեռանք ման
գալուն. երկրե-երկիր, աշխարհ-աշխար ման էկանք՝ անշախ գտանք:
Հրե՛ս օխտն էլ հալալ քվերտինք են՝ մի հորից, մի մորից. սավա-
յի էդ՝ օխտն էլ թագավորի աղջիկ:

— Լա՛վ,— ասում ա թագավորը,— բա ձեր պուճուր աղպե՛րն
ուր ա. ճամփին նրան ռաստ չէկա՞ք:

— Չէ՛, թագավորն ապրած կենա, մենք պուճուր աղպեր չենք
տեհե:

— Ո՛նց չէ, ախա՛ր ձեր աննուցն էկավ: Հազար հետ ասեցինք.
«Մի՛ լթա, մի՛ լթա», անկաջ շարեց, ասեց. «Պտի էթամ, որ պտի
էթամ». վե կացավ էկավ: Յարաբ ի՛նչ էլավ, դուշ կերավ նրան,
դուրդ կերավ, ջանավար կերավ, թե ընչանք հմի սաղ ա մնացե:

— Թե ի՛նչ ա էլե՛ն չենք գիտա,— ասում են աղպրտինքը,—
համա մենք նրան աչքով էլ չենք տեհե:

Թագավորը շատ ա լաց ըլնում, գլխին վա՛յ տալի, համա էլ
ո՞ւր՝ բանը բանից անց էր կացե: Ինքը բեխաբար, ինչ իմանա աղ-
պորտանց մոխսանաթությունը, հենց իմանում ա՝ դորթ են ասում,
բերում ա վեցին էլ պսակում, ամեն մեկին իրա նշանածը տալիս:
Մնում ա քոմաքից պուճուր քիրը:

— Բա՛ դո՛ւ ումն ես ուզում,— հարցնում ա:

— Ըսկի մարդի էլա չեմ ուզում, թագա՛վորն ապրած կենա,—
ասում ա աղջիկը,— թե պուճուր տղեդ սաղ-սալամաթ եդ էկավ՝
հո ես նրանն եմ, նա իմը. թե չէ՛ հո չէ՛, ես ուխտ եմ արե ընչանք
վերջը կուա մնամ, կուա էլ մնեմ գերեզման:

Ասենք սա աղպորտանց արարմունքը լավ գիտար, համա քաշ-վում էր նրանցից, որ նստեի թագավորին մին-մին նաղլ աներ:

Սրանց թողանք ըստե, գանք խաբար տանք պուճուր աղպորիցը:

Պուճուր աղպերը մի վախտ ուշքի ա գալի, աշքը բաց անում, տենում ֆորումն ա: Ինչքամ ձեն ա տալի. «Աղպրտի՛նք, աղպրտի՛ք, աղպրտի՛նք», լսող չիլնում:

«Հէ՛յ գիդի աշխարք,— ասում ա ինքն իրան,— աղպորն էլ էհտիբար չի մնացե: Նրանց ի՛նչքամ լավություն արի, ի՛նչքամ փորձանքից պրծացրի՝ վերը գլխիս էս օղինն բերին: Է՛, բան չկա. աստոծ ողորմած ա. հալքաթ ինձ մի լիս ու ճար կանի, էրկու գռնից մի դուռը բաց կանի, էս նեղ տեղիցը կազատի»:

Նրա Սև ձին էլ ֆորի դրաղին կաննած՝ վախտ-վախտ գլուխը կախ էր անում ֆորը, խրխնջում, ուքուր-ուքուր լաց ըլնում: Զիռն արտասուները գըլգըլալեն էթում ին թափում տղի աշքերին, տղեն էլ նրա հեննա ընդե էր լաց ըլնում:

— Զա՛ն, ա՛նլիզու հայվան ջա՛ն, ջա՛ն,— ձեն էր տալի տղեն ֆորիցը,— դարդ մի՛ անի, ես դեռ հլա սա՛ղ եմ, սա՛ղ:

Թամա՛մ օխտը պոռլիկ տարի պուճուր աղպերը մնաց ֆորումը: Սև ձին ամեն օր էթում էր հանդը, ալապստրակից, յա ղշից՝ զնշով կալնում, բերում քցում ֆորը, որ իրա տերն ուտի, սովածությունից չմեռնի:

Օրեն մի օրը, մի բեղրգյան գալիս ա էս ճամփովն անց կենում: Գշերը որ վրա ա հասնում, էդ ֆորի կշտին վեր ա գալի, շաղիր տալի, մնում, որ առավոտը էլ եդ վե կենա էթա իրա ճամփեն: Որ լիսը բացվում ա, տենում ա ֆորի դրաղին հրեն մի ձի: էթում ա որ բռնի, փախնում ա:

— Յարաբ էդ ձին խի՞ էր ընդե պտիտ գալի,— միտք ա անում ինքն իրան,— չըլնի՞ ֆորումը զադ ա տեհե. արի քար քցեմ տենամ:

Վեր ա ունում մի պուճուր քար, քցում ֆորը:

— Էդ ո՞վ եք,— ձեն ա տալի տղեն ֆորիցը:

— Հողածին ենք,— ասում ա բեղրգյանը,— բա դո՞ւ ով ես:

— Ես ֆլա՛ն թագավորի տղեն եմ:

— Բա ըսե ի՛նչ ես շինում:

— Է՛, հողածին, իմ դարդերը շատ ա, մի՛ հարցնի. ինձ մի քստիան հանա՛, հերիք ա:

Բեղրգյանը հրամայում ա նոթարներին, պարանը կախ են տա-
լի, տղին ֆորիցը հանում:

— Դու ասում ես՝ ֆլան թագավորի տղեն ե՞ս, — հարցնում ա:

— Հա՛, բեղրգյանը սաղ ընի, ֆլա՛ն թագավորի տղեն եմ:

— Չե՛ս գա քեզ տտնեմ ինձ տղա շինեմ, — հարցնում ա բե-
ղրգյանը, — հազիր ես էլ տղա շունեմ:

— Չէ՛, բեղրգյանը սաղ ընի, չե՛մ կարա. ես դեռ հլա մու-
րաղ ունեմ, պտի էթամ:

— Լա՛վ, դո՛ւ գիտաս, որ մուրաղ ունես՝ դնա՛. աստոժ քեզ
հետ:

Բեղրգյանի հեննա մնաս բարով ա անում, նիլնում Սև ձին,
էթում: Էթում ա, էթում, շատն ու քիչն աստոժ գիտա, մի շայիր-
չիման տեղ վեր ա գալի, որ մի քիչ դինջանա, էլ եդ վե կենա, էթա:
Մի լավ դինջանում ա, հաց ուտում, վե կենում նիլնում ձին, որ
էթա՝ թուրը դնիցը դուա ա գալի, ընկնում աղաքը:

— Ա՛յ հարա՛յ, — ասում ա, — բաս պտի դուշման գա աղաքս:
էն սհաթը թուրը վեր ա ունում ձեռը՝ ընդե հազիր կաննում,
դուշմանի ճամփեն պահում: Մի քիչ կենում ա կենում, տենում ա
էն դհիցը մի ղո՛վտ ա գալի, մի ղո՛վտ ա գալի, մի ղո՛վտ ա գալի՝
ոնց որ մի եքա սար:

— Հը՛, հողածին, — ձեն ա տալի, — օձն իրա պորտովը, դուշն
իրա թևովը ընշանք հմի իմ ահիցը չի կարացե ըստերանք ոտ դնի,
գու ո՞նց ես սիրտ արե, էկե:

— Ղո՛վտ աղպեր, — ասում ա տղեն, — էլ խի՞ ես պարծենում.
աստոժ մի ֆոգի քեզ ա տվե, մի ֆոգի՝ ինձ. ուզո՞ւմ ես՝ արի մեյ-
դան, կովենք:

— Լա՛վ, — ասում ա, — արի՛:

էս ասում են թե չէ, հասնում են իրար: Կովում են, կովում են,
կովում՝ ընշանք իրիկուն կովում են, իրար արենճենճիս, արենկո-
չու անում, նրանցից ոչ մինն էլա չի կարում դոռի:

— Թագա՛վորի ցեղ, — ասում ա ղովտը, — ըսօր հե՛շ. արի
էթանք իմ ամարաթը, ընդե քենեք, դինջանանք, առավոտը էլի գանք
կովենք. հալբաթ աստոժ յա ինձ կտա, յա քեզ:

— Լա՛վ, — ասում ա, — է՛թանք:

— Էթում են ամարաթը՝ էդ գշերն ըտե քնում են, առավոտը
առաբ ծեքին էլ եդ գալիս կովում: Կովում են, կովում են, կովում՝

ընչանք՝ իրիկուն կռվում են, իրար յարալու-փարալու անում, արեն-վիկ անում, թողում՝ էլի ոչ մինն էլա չի ախտում:

— Թագա՛վորի ցեղ,— ասում ա ղովտը,— արի ըսօր էլ էթանք իմ ամարաթը՝ դինջանք, առավոտը էլի գանք կռվենք. էս հետ որ աստոծ յա ինձ կտա, յա քեզ:

— Լա՛վ,— ասում ա,— է՛թանք:

էթում են: Գշերն ընդե քնում են, առավոտը լիսը բացվում ա թե չէ՝ էլ եղ վե կենում, գալիս են, որ կռվեն:

— Թագա՛վորի ցեղ,— ասում ա ղովտը,— էս չէլավ. ո՛նչ ես եմ քեզ ախտում, ո՛նչ դու՝ ինձ: Արի՛՝ էս հետ էլ կոխ պրծնենք. դու քու թուրը դեն քցա, ես էլ իմ զըրխը: Ո՛վ գեննովը տվեց, նա ախտել ա:

— Լա՛վ,— ասում ա,— արի՛:

Կոխ են պրծնում: Ղովտը որ չի վրա պրծնում տղին վեր ունում գեննովը տալի՝ ընչանք զոտիկը խրվում ա գետինը: Հասնում ա, որ շիներ թուցնի, ջա՛նըմսան տղեն, ինչքամ ջանումը ջան կա, ո՛ր իրան չի թափ տալի՝ էլ եղ դու ա գալի գեննիցը, վրա հասնում ղովտին. ո՛ր չի վեր ունում իրա բոյովը մին տալի գեննովը՝ ընչանք ծծերը գեննի միջին տնկվում ա: Վազում ա թուրը բերում, որ գլուխը թուցնի՝ ղովտը էն սհաթը սիպտակ, կոկոմ ծծերը դու ա քցում: Տղի ձեռները թուլանում ա, թուրը վեր ընկնում ձեռիցը. նոր տենում ա՝ ի՛նչ ղովտ... մի սի՛րուն, ջա՛հել-ջի՛վան աղջիկ: էթում ա թեիցը բռնում, էլ եղ քաշում, գեննիցը հանում:

— Հո՛ղածին,— հարցնում ա,— դու ա՛ղջիկ ես:

— Հա՛, թագա՛վորի ցեղ, աղջիկ եմ:

— Ո՛ւմ աղջիկն ես, ըստե ի՛նչ ես շինում,— հարցնում ա:

— Ֆլա՛ն թագավորի,— ասում ա:— Հերըմբերս ուզում ին ինձ մարդի տան՝ չուգեցի, ասեցի. ռընչանք ինձանից ղուշաղ մարդ չըլ-նի, չեմ առնի: Թողի տո՛ւն, տե՛ղ, հե՛ր, մե՛ր էկա ըստե, ղովտի գեյմ մտա, ամարաթ շինեցի, միջին կացա: Ո՛վ էս ճամփովն անց էր կենում՝ թագավորի ցեղ, բեզրգյանի տղա, մախլա՛ս, հենց ո՛վ ըլնում էր՝ հեննեն կոխ ի պրծնում. ում գեննովն ի տալի՝ գլուխը կտրում ի, քցում էն դիհը: Էսքամ տարի ես ըստե եմ՝ ի՛նչքամ թագավորի ցեղ, ի՛նչքամ բեզրգյանի տղա ա էկե, որ ըստիան անց կենա, հեննեն կոխ եմ պրծե, զոռե՛՝ գլուխը թուցե, թողե. համա ընչանք օրս, քեզանից սավայի դեռ իսանաորդի չի էլե, որ ինձ գեն-

նովը տաւ: Հմի որ՝ խոսք շունեմ, դու իմ մարդն ես, ես քու կնիկը: Ռա՞ղի ես:

— Չէ՛,— ասում ա,— ես նշանած ունեմ, որ օխտը սարի քամակին, գշեր-ցերեկ իմ ճամփին ա պահում. պտի էթամ հավարին հասնեմ: Ուզում ես՝ ես կըլնեմ քեզ աղպեր, դու ինձ՝ քիր, դարո՞ւլ ես:

— Հա՛, դրան էլ եմ դարո՞ւլ,— ասում ա աղջիկը,— թող քու ասածն ըլնի՝ քիր ու աղպեր ըլնենք:

— Լա՛ւ, ըլնենք,— ասում ա:

Թամամ օխտը պոլորիկ տարի տղեն էս աղջկա կշտին կացալ: Աստու իրա օրը ձին նիւնում էր, էթում ավղուշ, իրիկունը դալի տուն. մըկ էլ տեհաւ քերեց կախալ, սառեկ. ես ինչ գիտամ՝ ծիտ, շորան-խաբուկ, լոր, ծառկուտուտ, տատրակ, օղակ, ձկըն-կուլի. մախլաս ¹, հենց ինչ ռաստ էր գալի, էլ հալալ-հարամը չէր հարցնում, տալիս էր վե քցում, վեր ունում բերում. աղջիկն էլ դրանցից կերակուր էր շինում՝ ուտում ին, կշտանում, բերանները սրբում, դրաղ կաննում ², աստուն փառք տալի:

Աղջիկը աղաքուց նրան դադաղա էր արե, որ ավղուշ էթալիս իրա սնուտիցը դուս չգա:

— Տե՛ս,— ասել էր,— իմ հանդը լեն-բուլ, ո՛ւր ուզում ես գնա՛, քեզ հմար ավ արա՛ ձեն, ծպտոն հանող չիլնի. համա խալխի հանդերը շըլնեմ-չիմանամ էթաս հա՞, թե չէ գլուխդ փորձանք կգա: Նա էլ, թե.— Լա՛ւ, որ ասում ես, շեմ էթա:

Օրեն մի օրը, էլի վեր ա կենում, էթում ավղուշ: Ծամփին ինքն իրան միտք ա անում. «Յարաք խի՞ պտի թագավորի աղջիկը ինձ դադաղա անի, թե իմ սնուտիցը դենը չէթաս, գլուխդ փորձանք կգա: Կա-չկա, ըստե մի բան կա. դու արի՛ մի փորձեմ, էթամ տենամ ինչ կա, որ ասում ա չը՞. էթամ՝ չէթամ, էթամ՝ չէթամ, էթամ՝ չէթամ: Ըսենց մնում ա շիվարած, չի իմանում ինչ անի. էթա՛ վախում ա. չէթա՛ չիլնում, ուզում ա ո՛նց ըլնի, թեկուզ գլուխը մահի տա, իմանա:

Վերջը. «Ջհա՛նդամը գյուռ,— ասում ա,— մի օր էլել եմ, մի օր էլ պտի՛ մեռնեմ, ի՛նչ ուզում ա ըլնի, պտի էթամ:»

^{1, 2} Տպագիր տեքստում բանահավաքի ձեռքով շնչված են. թողնում ենք, ինչպես տպագիր տեքստում է (Մ. Կ.):

էս ասում ա թե չէ, էրեսը խաչակնքում ա, ձիու զլուխը բաց թողում, տալիս սնուռն անց կենում: Էթում ա, ի՞նչ ա տենում՝ լավ-լավ շալիք-շիման կանանչ տեղեր, որ վրեն նստիլ, մի կտոր հաց ուտիլը հենց ինչ ասես աժի. լավ-լավ անմահական աղբրներ, որ հարիր տարեկան ծերը ընդիանց ջուր խմեր՝ կշահկանար, կդառնար տասներհինգ տարեկան տղա. հազար մի ուանգ ծաղկներ, որ նրանց անուշ ֆոտը չէր դիպնում մարդի քթի՝ հենց իմանում էր դրախտումն ա. դռերն էլ հո հալ ու հեսաբ չկար. ամեն դճից ո՛ր շին խոսում, ծըլվըլում՝ մարդի քեֆ ին բերում: Մախլա՛ս, գլխներդ ինչ ցավացնեմ, տղեն ըստերանք ո՛ր չի տենում՝ բերանը մնում ա բաց:

«Օխա՛յ,— ասում ա,— ֆոդիս փառավորեց. էսթավուր դրախտում կենողն էլ յարար դա՛րդ կանի: Լա՛վ, բա էն աղչիկը խի՞ չէր թողում դամ ըստերանք. հալրաթ ըստե մի բան կա, էթամ տենամ»:

Ձին քշում ա մի քիչ դես ման գալի, դեն ման գալի, ըստե էթում, ընդե էթում, իրա հմար անլ անում, մի քանի դուշ վե քցում, հավեսը հանում. հենց էն ա ուզում էր էլի եդ դառնա դա իրանց սնուռը, թուրը էն սհաթը ղնիցը դուս ա գալի, ընկնում աղաքը:

«Ա՛յ հարա՛յ,— ասում ա,— բաս պտի դուշման գա աղաքս. ես վախտով իմ գլխի ճարը տենամ»:

Թուրը վեր ա ունում, հազիր կաննում, դուշմանի ճամփեն պահում: Կենում ա կենում, մի սհաթ, էրկու սհաթ, իրեք սհաթ, տենում ա, ըհը՛, հրեն ընդիան մի կոլտիկ, կարճ մարդ դուս էկավ:

— Հո՛ղաժին,— գուաց,— դո՛ւ ըստերանք: Օձն իրա պորտովը, դուշն իրա թևովը ընչանք օրս իմ ահիցը սիրտ չի արե ըստերանք ոտ կոխի, դու ո՞նց ես սիրտ արե, էկե. ո՛նց ես մենծ թիքեն անկաջդ թողամ:

— Լա՛վ,— ասեց տղեն,— էլ խի՞ ես դուդուզանում. աստոծ մի ֆոդի քեզ ա տվե, մի ֆոդի ինձ: Ուղո՛ւմ ես արի կռվենք, տենանք որս ա դոշաղ, ե՛ս, թե դու Ղա՛բուլ ես:

— Ղա՛բուլ եմ,— ասեց,— արի՛:

էս ասում են թե չէ, հասնում են իրար:

— Յա՛ սուրբ Կարապետ,— ձեն ա տալի տղեն, թուրը վրա բերում:

Վրա բերելու բաշտան որ չի դիպնում նրա ջանին՝ հազար տեղան կրակ ու բոց ա դուս գալի, քիչ ա մնում տղին էրի, փոթոթի,

քու շինի: Խեղճը մնում ա շիվարած: Քէս ի՞նչ թափուր իսան ա,—
ասում ա ինքն իրան,—որ ջանիցը կրակ ա դուս գալի. կաց մի հետ
էլ տամ, տենամա:

Թուրը քաշում ա, մին էլ ա տալի, տենում ա էլի կրակ դուս
էկավ: Մի՛ն, է՛րկու, հի՛նգ, տա՛սը, քսա՛ն, մախլա՛ս՝ քանի տվեց,
կրակ դուս էկավ նրանից:

Վերջը էն կարճիկ մարդը տեհավ, որ շատ ա շարշարվում,
ասեց.— Տղա՛, բո՛լ չի տաս, խի՞ հս զուր տեղը շարշարվում. յա-
րար զի՞տաս ն՛ս ով եմ:

— Ո՞վ ես,— հարցրեց:

— Ս՛ս, ըհ՛ը, ես Զան-Փուլատն եմ,— ասեց,— որ արար աշ-
խարքը իմ ձեռիցը զվիր ա էկե: Ըսկի բա շե՛ս լսե անումս: Ընչանք
օրս դեռ ադամաորդի սիրտ չի արե իմ սնուտը ոտ կոխի, քեզանից
սավայի, որ գլխիցդ ձեռ ես վե կալե, էկե ինձ կերակուր: Իմ ջանը
որ կա, սաղ փուլատից ա. թուր, թվանք, յարաղ-ասպար, որ ասես,
քյար չի անի. հո տված, շտված՝ մին ա:

Տղեն էս որ լսեց, վախլությունից քիչ մնաց լինին պատռի:
Ճարը կտրած, նո՛ր օձի նման լիզու հանեց, ընկավ աղաչանք, պա-
ղատանք:

— Ամա՛ն, դիտաս,— ասեց,— Զան-Փուլատ, քու ոտն եմ ըն-
կե. մեղք եմ, ջահել-ջիվան եմ, թո՛ղ էթամ իմ արեի ձենն ածեմ:

— Լա՛վ, որ թողամ, դո՛ւ ինձ ինչ լավություն կանես:

— Սրտիդ ինչ մուրաղ ունես,— ասեց,— ասա՛, էթամ, զլուխս
մահի տամ, կատարեմ. սրանից էլ լավ բա՛ն:

— Է՛, տղա՛, սաղ աշխարքը որ իմ ձեռին դողում ա՝ ըսկի ես
չկարացի սրտիս մուրաղը կատարի, դո՛ւ պտի կարենաս, թահո՛ւ:

— Հա՛, ես կարամ, կարացի՞ կարացի, չկարացի՞ արինս քեզ
հալալ ա:

— Ղո՛րթ:

— Ղո՛րթ:

— Լա՛վ, կասեմ: Պտի էթաս Զինումաշինա քաղաքի թագավո-
րի աղջիկը բերես, կա՛րաս:

— Կա՛րամ. չկարացի՞ արինս քեզ հալալ:

— Լա՛վ, գնա՛, — ասեց Զան-Փուլատը, — էդ աղջիկը բերի՛ր՝ հո
մուրախաս ես, կթողամ կէթաս, թե չէ՝ հո՛ իմաց կաց քեզ էլ պըրծ-
նում չկա: Ղա՛րուլ ես:

— Ղա՛րուկ եմ,— ասեց։— Մնաս բա՛րին։

— Գնաս բա՛րին, աստո՞ծ բարի ճամփա տա՛

Տղեն ա՛ էն սհաթը ոտը դնում ա օրգանգուն, թռնում Սև ձին, ասսու անումը տալի, ընկնում ճամփա՝ դպա Զինումաշինա քաղաքը։ էթում ա, էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն աստո՞ծ գիտա, մի՛ օր, է՛րկու օր, ի՛րեք օր, բիրդան ճամփի վրեն տենում ա հրեն մի փուշ, միջին մի սի՛րուն, նա՛շխուն աղունիկ խրվել ա, չի կարում թռնի։

Զիու վրիցը ձեռը մեկնում ա, որ բռնի մորթի, էլ դմիշը չի գալի. ասում ա. «Մե՛ղք ա, հալքաթ՝ ճուտեր կունենա, բաց թողամ էթա»։

— Աղա՛տ, աղա՛տ, քու ասսուն աղատ,— ասում ա ու բաց թողում։

Աղունիկը ուրախ-ուրախ թռնում ա էթում։ Մի քիչ տեղ թռնում ա թռնում՝ էլ եղ գալի կաննում տղի գլխին.

— Թագա՛վորի ցեղ,— ասում ա,— դու ինձ ընենց մի լավություն արիր, որ չեմ գիտա ո՛նց տակիցը դուս գամ։ Իմ բմբլիցը հրես մի հատ կտամ քեղ,— ասում ա,— կշտիդ պահա՛. նեղն ընկած վախտը կրակին տաս թե չէ՝ էն սհաթը քու հավարին կհասնեմ։

Աղունիկն էս ասում ա թե չէ՝ թռնում ա, վրիցը կտցով մի բմբուկ պոկում, քցում գետինը։

Նա էլ վեր ա ունում պահում. ասում ա. «Մարդ ա, բալի պետքն ա գալի»։ Բմբուկը դնում ա ծոցը, էլ եղ վե կենում էթում։ էթում ա, էթում ա, էթում ա՝ մի՛ ամիս, է՛րկու ամիս, ի՛րեք ամիս՝ անշախ որ հասնում ա Զինումաշինա քաղաքը։ էթում ա դուզ թագավորի խնամաքարի վրեն նստում։

Թագավորի աղջիկը իրա օթախիցը թամաշ ա անում, տենում մի սիրուն, բոյ ու բուսաթով տղա հրե խնամաքարի վրեն նստած։

Ղարավաշին զրկում ա, ասում ա.— Գնա՛ էն տղին կանշա՛ գա փանջարիս՝ աղաքը։

Ղարավաշն էթում ա. կանչում, բերում։

— Ի՛նչ մարդ ես,— հարցնում ա աղջիկը,— ի՛նչ բանի հմար ես էկե։

— Յլա՛ն թագավորի տղեն եմ,— ասում ա,— էկել եմ Զինումաշինի թագավորի աղջիկը տանեմ։

¹ Տպագիր տեքստում՝ ակուշկիս, ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.)։

— Քու ուղած աղջիկը հենց ե՛ս եմ,— ասում ա,— լա՛վ Բամաշարա՛, տես կհավանես:

Գլուխը որ շի բանձրացնում մտիկ տալի, ի՞նչ ա տենում՝ մի ա՛ղջիկ, մի ա՛ղջիկ, մի ա՛ղջիկ, էնքա՛մ սիրուն, էնքա՛մ նաշխուն, որ շուտես, շմես, շհագնես, շմաշես՝ հենց նրա գլուխ-ջամալին Թամաշ առնես. մի խոսքով՝ արեգակի կտոր, մի՛ հրեշտակ, մի՛ մարալ, մի՛ շեյրան, մի՛ հուրի-մալաքի մեկը, որ արեւին ասում ա՝ դու մեր մտի, ես դու եմ գալի, էնքա՛մ սիրուն էր՝:

Նրան ո՛ր շի տենում՝ ջանը մահման դող ա ընկնում, սրսը-թում, լիզում կապնվում, էլ շի կարում խոսա՝ հենց խելքամաղ ա ըլնում, մնում:

— Հը՛, տղա՛,— մըկ էլ հարցնում ա աղջիկը,— ինձ հա՞վան կացար, Թե չէ՛:

— Թագավորի աղջիկը սաղ ըլնի, քեզ աստոծ ա հավանե, ես կա՛րամ շհավանի:

— Կա՛վ,— ասում ա,— որ էկել ես ինձ տանի՝ հերս քեզ իրեք բան կասի՝ կա՛նես:

— Ի՞նչ իրեք բան,— հարցնում ա տղեն:

— Մի՛ն որ,— ասում ա,— փետե կացինը պտի վեր ունես, տաս, էրկաթե սինը կտրես. կա՛րաս:

— Թագավորի աղջիկը սաղ ըլնի, ըտենց բան կըլնի՞, փետե կացնով էրկաթե սին կկտրվի՞:

— Էդ հո էդ: Պտի մի տուլու լիքը գինի դնես ծոցդ, նիլնես մեր էրկեն բարդու գլուխը՝ էլի վե գաս, ընենց որ գինուցը մի պուտ էլա չթափի. կա՛րաս:

— Ձէ՛,— ասում ա,— Թագավորի աղջիկը սաղ ըլնի, չէ՛, չեմ կարա:

— Ըտ էլ հո էդ: Վրա իրեքն էլ՝ պտի իրեք օրավար տեղ կորեկ ցանեն, եննա փոցսեն, որ խառնվի ֆողի հեննա: Մի օրումը պտի էդ կորեկը քոմմա հավաքես, որ մի հատ էլա շմնա. կարա՞ս:

— Ձէ՛, Թագավորի աղջիկը սաղ ըլնի, էդ էլ չեմ կարա. բաս ասա հերդ պտի ինձ քյալլա անի, է՛լի:

— Ձէ՛, տղա՛,— սիրտ ա տալի աղջիկը,— քանի ջանումս ջան կա՝ չեմ՝ թողա որ քու մի մազն էլա թեքվի: Էդ իրեքից էրկսի հունարը ես գիտամ, կսովրացնեմ, կէթաս կանես՝ կպրծնես. համա էն

¹ Տպագիր տեքստում՝ «...էնեմ մի սիրունիկ գաղ էր». ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.):

որ պտի իրեք օրավար տեղ կորեկ ցանեն, հավաքես՝ էդ շնմ գիտա-
սուտ ասեմ՝ ի՛նչ:

— Բա՛ն չկա,— ասում ա տղեն,— դեռ մի էն էրկուան ասա՛
տենամ՝ ո՛նց պտի անեմ, էդ մի՛նն էլ աստոծ ողորմած ա, հալքաթ
հավարիս կհասնի:

— Ա՛յ ոնց պտի անես: Ա՛ռ հրեա Մարիամ աստոծածնա աղ-
լուվսը. որ կէթաս թագավորի կուշտը, կասի՝ փետե կացիներ վե կալ
էրկաթե սի՛նը կտրա. կտանես էս աղլուվսը կքցես սան վրեն, կա-
ցի՛նը վե կունես, կասես. «Ո՛վ սո՛ւրբ Մարիամ աստոծածին, քեզ
եմ ապավինեմ»: Կասես ու կտաս. տալու բաշտան էրկաթե սի՛նը էր-
կու կըլնի, ընդե վե կընկնի: Էս ըսենց կանես: Ըս էլ Մարիամ աս-
տոծածնա մատանիքն ա, ա՛ռ կշտիդ պահա. թագավորը տոլուն
որ կլցնի, կտա քեզ, կասի. «Մոցդ դիր, նիլ բարդու զուվսը», էս
մատանիքը մի ֆանդով քցա մեջը, եննա նի՛լ, մի՛ վախի, նիլնես,
վե գաս՝ մի պուտ էլա շի թափի: Հո՛նս, էն էրկու բանի հունարն
էս ա. ոնց որ ասեցի, ընենց էլ կանես: Բա՛ էն մեկե՛լը:

— Էն մեկե՛լն էլ ուժուդ աստոծ, հալքաթ մի բան կանեմ,—
ասում ա տղեն,— էթում էլ եդ թագավորի խնամաքարի վրա նըս-
սում:

Թագավորը դուս ա գալի, տենում մի սի՛րուն, նա՛շխուն, բո-
յով-բուսաթով տղա հրեն խնամաքարի վրեն նստած:

— Հը՛, տղա՛,— ասում ա,— ի՛նչ խնդիրք ունես:

— Սա՛ղութլունդ, թագավորն ապրած կենա, էկել եմ աղջը-
կանդ տանեմ:

— Լա՛վ, որ էկել ես տանես, իրեք բան պտի ասեմ, կա՛րաս
անի:

— Խի՛ չեմ կարա, թագա՛վորն ապրած կենա. չկարացի՝ արի-
նըս քեզ հալալ ա:

— Լա՛վ, որ կարաս՝ արի՛, մեղքն ու վարձը քու շլինքը:

Կռնիցը բռնում ա, տանում էրկաթե սան կշտին կաննացնում,
փետե կացիներ տալի ձեռը:

— Ա՛ռ,— ասում ա,— էս փետե կացնովը պտի տաս, էս էր-
կաթե սի՛նը կտրես. մի՛նն էս ա, դե արա՛ տենամ:

— Աշքիս վրեն,— ասում ա տղեն,— կանեմ:

Էն սհաթը ծոցիցը հանում ա Մարիամ աստոծածնա աղլուվսը,
քցում սան վրեն:

— Ո՛վ սուրբ Մարիամ աստոծածին,— ասում ա,— քեզ եմ ապավինեմ:

Ասում ա ու տալի: Տալու բաշտան սինը միջլիցը կես ա ըլնում, ընդե վեր ընկնում:

— Հը՛, կարա՞ցի, թե չէ, թագավորն ապրած կենա,— ձեն ա տալի:

— Ա՛ֆարիմ, էս մինը կարացիր. մնաց էրկուսը: Հմի մի տուլու զինի պըռտեպըռնդ լիքը, պտի դնես ծոցդ, նիլնես մեր բարդու զլուխը, վե դաս՝ որ մի պուտ էլ ա շթափի. կա՞րաս:

— Կա՛րամ, խի՞ չեմ կարա,— ասում ա:

Թագավորն. էթում ա մի տուլու լիքը զինի լցնում, բերում տալի տղին, տանում բարդու կուշտը:

— Դե ա՛ռ,— ասում ա,— դի՛ր ծոցդ, նի՛լ տենամ:

Տղեն էն սհաթը Մարիամ աստոծածնա մատանիքը հանում ա, քցում տուլուն, դնում ծոցը՝ նիլնում, վե գալի, որ ասես մի պուտ էլ ա շի թափում:

Թագավորը, նրա նազիր-վեզիրը քոմմքով մնում են մաթ էլած տղի վրեն, թե էս ի՞նչ իսան ա, ի՞նչքամ հունար ո՛նի, որ ըս էլ էրկու հետ թագավորի ասածն արեց, շունքի քա՛նի-քա՛նի մենծ-մենծ մարդիկ՝ է՛լ թագավորի տղա, է՛լ նազրի տղա, է՛լ վեզրի տղա, ես ինչ գիտամ՝ բեզրգյանի տղա, մախլա՛ս էլ ով ասես էկել էր, շէր կարացե էդ իրեքից մինն էլա անի. թագավորը քոմմքի զլուխն էլ կտրիլ էր տվե, թողե:

— Դե գնացե՛ք,— ասեց թագավորը իրա նոքարներին,— իրեք օրավար տեղ վարեք, կորեկ ցանեք, լավ փոցխեք, թող էս տղեն՝ մին-մին հավաքի: Հավաքեց՝ հավաքեց, աղջիկս մոր կաթի նման հալալ ա սրան. թե չէ հո սրա արինն ա ինձ հալալ: Տղա՛, ռա՛զի ես:

— Ռա՛զի եմ,— ասում ա:

Նոքարներն էթում են իրեք օրավար տեղ վարում, ցանում, լավ-լազաթին փոցխում, թողում գալի, որ տղեն հավաքի:

Տղեն հավաքեց, Հավաքեց, հավաքեց, հավաքեց, ընչանք ճաշ հավաքեց՝ դեռ հլա հարիր կորեկ անշախ էր հավաքե: Բերնով ասիլը հեշտ ա, ախար իրեք օրավարեն տեղ կորեկ, ըն էլ մի օրումը հավաքել կըլնի՛:

— Բանա բուրդ ա,— ասեց ինքն իրան,— էս հետ որ թագավորը ինձ քյալլա կանի:

Մնացել էր խեղճը գլխի վրեն մոլորած, չէր իմանում ինչ անի.
մեկ էլ՝ աղունկի բմբուլը միտն ընկավ:

«Սրանից էլ նե՛ղ տեղ,— ասեց,— արի՛ մի փորձեմ էս բըմ-
բուլը կրակ տամ, տենամ. բալի հավարիս հասնում ա»:

էն սհաթը հանում ա կրակ տալի: Կենում ա մի սհաթ, էրկու
սհաթ, իրեք սհաթ՝ տենում ա էկավ, աղո՛ւնիկ էկավ, աղո՛ւնիկ
էկավ, աղո՛ւնիկ էկավ, ոնց որ մի սելավ. սաղ կորկի արտը աղուն-
կով լցվեց, որ ասեղ քցելի՛ր՝ գետինը չէր ընկնի՛. էնքամ լցվել էր:
է՛, էսքամ աղունկին էլ կո՛րեկ կղիմանար: Կես սհաթումը քոմմա
հավաքեցին, դրաղին կիտեցին, էլ եղ թուան, զնացին: Տղեն ուրա-
խացավ, աշխարով մին էլավ:

«Ջա՛ն,— ասեց,— էս հետ էլ պրծա, հմի որ թագավորի աղ-
ջիկը տարա»:

Իրիկունը նոքարներն էկան տենան տղեն ինչ հալի ա, հա-
վաքե՛լ ա, թե չէ: Տեհան քոմմա հավաքել, է՛, եքա ամբար ա արե,
արտի կողքին կիտե: Խաբարը տարան թագավորին:

— Թագավորն ապրած կենա,— ասեցին,— էն տղեն իրեք օրա-
վար կորեկը քոմմա հավաքել ա, պրծե. որ ասես մի հատ էլ չի
թողե:

— Գնացե՛ք, կանչեք գա,— ասեց:

Գնացին կանչեցին, բերին:

— Տղա՛,— ասեց թագավորը,— դու իմ ուզած իրեք բանն էլ
արիր. հմի էլ խոսք չունեմ. աղջիկս քեզ մորդ կաթի նման հալալ
ա, տա՛ր: Համա մի բան էլ որ ասեմ, անկաջ կա՛նես,— հարցրեց:

— Ասա՛, թագա՛վորն ապրած կենա, խելքս կկտրի, անկաջ
կանեմ, թե չէ՛, հո չէ:

— Տղա՛,— ասեց,— ես քեզ շատ սիրեցի, ուզում եմ որ ըս-
տիան էլ չէթառ. չե՛ս գա քեզ ինձ տղա շինեմ:

— Չէ՛, թագա՛վորն ապրած կենա, չեմ կարա. ես դեռ հլա մու-
րաղ ունեմ, պտի էթամ:

Շատ զոռեց որ կենա, տղեն չկացավ, ասեց.— Պտի էթամ, որ
պտի էթամ:

— Լա՛վ, որ մուրազ ունես, գնա՛, աստոծ քեզ հետ:

¹ Տպագիր տեքստում՝ դաֆիլ տեղը, ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.):

Բերեց աղջկա հեննա լավ բաժինք դրեց, լավ մալ ու դուլ՝ աթուղ, լավ-լավ փեշքաշներով ճամփու դրեց:

— Գնացե՛ք, ո՛րդիք, — ասեց, — աստոժ էրկսիդ մի բարձի ծերացնի, ծլե՛ք, ծա՛ղկեք, ճղքճղքնոտեք. առջնեկներդ տղա ըլնի:

Խեղճ թագավորը հենց գիտար աղջկանը իրա հմար ա տանում. չէր գիտա, որ Զան-Փուլատի հմար ա:

Տղա, աղջիկ գնացին թագավորի ձեռը պաշեցին, էկան բեռները բարձեցին, ընկան ճամփա:

Գնացին, գնացին, շատն ու քիչն աստոժ գիտա, գշերը մի տեղ վեր էկան, չադիր տվին, կացան: Մի քիչ հաց-մաց կերան, բերին տեղները քցեցին, որ քնեն: Տղեն էն սհաթը թուրը հանեց, դրեց արանքները:

— Էլ թո՛ւրն ինչ ա, — հարցրեց աղջիկը, — չէ՞ մենք մարդ ու կնիկ ենք:

— Չէ՛, — ասեց, — մենք մարդ ու կնիկ չենք, քիր-աղպեր ենք:

— Ո՞նց թե քիր-աղպեր. բա ես քու կնիկը չե՞մ:

— Չէ՛:

— Բա ո՞ւմ:

— Զան-Փուլատի: Քեզ նրա հմար եմ տանում:

— Պա՛հ քու տունը հրեղեն սուր մենի, — ասեց աղջիկը, — ինձ տանում ես էն արենխում ջանավարի ձեռը քցես, ֆողեց-ֆողի կորցնե՞ս:

— Չէ՛, թագավորի աղջիկ, դարդ մի անի. մի գլուխ ունեմ՝ քեզ ղուրբան կանեմ, Զան-Փուլատի ձեռիցը կպրժացնեմ. համա հմի որ խոսք եմ տվե, չեմ կարա, պտի տանեմ:

— Դու քու աստոժը, — ասեց աղջիկը, — ես որ ոտով-գլխով քունն եմ, ի՛նչ կուզես, արա՛:

— Մի՛ վախի, — ասեց, — խոսքը խոսք ա:

Առավոտը որ լիսը բացվեց, ըստիան վե կացան, չադիրը հավաքեցին, էլ եդ գնացին իրանց ճամփեն: Գնացին, գնացին, շատն ու քիչն աստոժ գիտա, գշեր-ցերեկ գնացին, մի ամիս, էրկու ամիս, իրեք ամիս՝ հասան Զան-Փուլատի ամարաթը: Զան-Փուլատը հեռվանց աղջկանը որ տեհավ՝ ուրախացավ, աշխարով մին էլավ: Վազեմազ էկավ աղաքները:

— Ա՛ֆարիմ, տղա, — ասեց, — Զինումաչինա թագավորի աղջիկը որ բերիր, հմի մուրախաս ես. գնա՛ արևիդ ձենն ածա:

Աղջիկը տալիս ա Ջան-Փուլատին, հեննեն մնաս բարով անում, ձիու գլուխը բաց թողում, էթում: էթում ա, էթում, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի սհաթվա, էրկու սհաթվա, իրեք սհաթվա ճամփա էթում ա, էլ եդ դառնում:

— Խոսքը խոսք ա,— ասում ա,— պտի էթամ:

Գալիս ա Ջան-Փուլատի ամարաթի կշտին մի տեղ տափ կենում: Որ լավ մութը գետինը կոխում ա, Ջան-Փուլատը գալիս հաց ուտում, մենում տեղը, խռըմփալեն շնթուկում՝ տղեն ուտուղով ամա-րաթի դուռը բաց ա անում, մենում նեքսև, աղջկա գլխավերևը կան-նում: Նրան էլ աղաքուց ասել էր հաղիր կենա, որ էդ գշեր պտի գա փախցնի, տանի:

— Հը՛, — ասում ա,— էթա՞նք, թե չէ:

— Էթա՞նք, — ասում ա:

Աղջկանը դուս ա բերում, քաշում ձիու թարքը՝ յա՛լլա:

Թող նա էթա, գանք խաբար տանք Ջան-Փուլատիցը՝ Առավո-տը վեր ա կենում, տենում աղջիկ չկա:

— Կա չկա, — ասում ա,— էն քյաֆուր տղեն ա փախցրե:

Էլ մաշալ չի տալի, թռնում ա ձին, ընկնում հենուցը: Քշում ա, քշում ա, ո՛նց ա քշում, ո՛նց ա քշում, որ էրկու սհաթվա ճամ-փեն մի սհաթումն ա էթում: էթում ա, էթում, ճամփի կլխին տղին հասնում ա, աղջիկը ձեռիցը խլում:

— Հը՛, տղա՛, — ասում ա,— ո՛նց ես մենծ թիքեն անկաջոթ թողամ:

— Ամա՛ն գիտաս, Ջան-Փուլատ, — ասում ա տղեն, — քու ոտն հմ ընկե, էս հետ բաշխա՛, էլ չեմ անի:

— Կա՛վ, — ասում ա,— էս հետ բաշխում եմ, չունքի դու չըլ-նեիր՝ հաղար տարի ճգնեի, Չինումաչինա թագավորի աղջիկը չէի կարա բերի: Գնա՛, տղա, գնա՛. դեռ ջահել-ջիվան ես, գնա արևիդ ձենն ածա՛:

Եդ ա դառնում, գալի:

Համա տղեն ո՛նց կարար կաշվումը սթրի, չունքի մի հետ աղ-ջրկանը խոսք էր տվե: Մի քիչ կենում ա, էլի ձիու գլուխը շուտ ա տալի, գալի Ջան-Փուլատի ամարաթը:

«Խոսքը խոսք ա,— ասում ա,— պտի էթամ»:

Ըտերանք մի տեղ տափ ա կենում, ընչանք լավ մթնում ա,

Ջան-Փռլատը ավից դալիս ա, հաց ուտում, շնթուկում՝ ուսուլով ամարաթի դուռը բաց ա անում, մենում նեքսե, էթում աղջկա գըլ-խավիրը կաննում:

— Հը՛, — ասում ա, — էթա՛նք, թե չէ:

— էթա՛նք, — ասում ա:

Աղջկանը դու ա բերում, ձին դաթի ամարաթի դռանը կապած՝ նիլնում, նրան էլ քաշում թարթը՝ յալլա:

Թո՛ղ նա էթա, դա՛նք Ջան-Փռլատիցը խարար տանք: Առավո-տը որ լիսը բացվում ա, վեր ա կենում տենում էլի աղջիկ չկա: Դե՛ս աղջիկ, դե՛ն աղջիկ՝ չկա, որ չկա:

— Կա չկա, — ասում ա, — էլի էն քյաֆուր տղեն ա փախցրե:

էն սհաթը նիլնում ա ձին, ընկնում եննուցը: Տղեն հենց էն ա՝ քիչ էր մնացե սնուռն անց կենար, եղևիցը հասնում ա, աղջիկը ձե-ռիցը խլում:

— Հը՛, տղա, — ասում ա, — է՛ս հետ ոնց ես. մենծ թիքեն ան-կաջդ թողա՛մ, թե չէ:

— Ամա՛ն, ասսու սիրուն, Ջան-Փռլատ, — ասում ա, — քու ոտն հմ ընկե, մե՛ղա, ես արեցի՛ դու մի անի. ջահել-ջիվան եմ, թող էթամ մուրաղիս հասնեմ:

— Կա՛վ, — ասում ա Ջան-Փռլատը, — գնա՛, էս հետ էլ եմ բաշ-խում, դնա՛ մուրաղիդ հասի:

Եդ ա դառնում, գալի:

Համա բե, որ տղեն էլի դինջ չի մեռ՛ւմ:

«Ջըհա՛նդամ, — ասում ա, — ի՛նչ ուզում ա ըլնի, խոսքը խոսք ա՛ պտի էթամ»:

Ձիու գլուխը ծռում ա՝ դպա Ջան-Փռլատի ամարաթը: Էլի ըտե-րանք մի տեղ տափ ա կենում, ընչանք մութը գետինը կոխում ա, Ջան-Փռլատը ավից եդ ա գալի, շնթուկում՝ ուսուլով ամարաթի դու-ռը բաց ա անում, մենում նեքսե, էթում աղջկանը զարթացնում:

— Ա՛ղջի, — ասում ա, — բա ո՞նց անենք. ըս էլ էրկու հետ ուզեցա քեզ փախցնեմ՝ չէլավ, Ջան-Փռլատի ձեռիցը չարծա, իմա-ցավ, էկավ եղևիցս հասավ: Վրա իրեքն էլ որ բռնեւ ա՝ իմաց կաց էրկսիս էլ բանֆոգի կանի. մեր մենծ թիքեն անկաջը կթողա: Արի՛ դու էլի բալքի մի-ֆանդով հարցնես, իմանաս նրա ֆոգին ո՞րդի ա. թե չէ ըսենցով բան չի դառնա. դրան էլ սըպանելու ճար, իլ-լաջ չկա:

— Ո՞նց հարցնեմ,— ասում ա աղջիկը:

— Ա՛յ ոնց. էգուց իրիկունը որ նա ավիցը կգա, դու դառը-տխուր, նոթերդ կիտած տանը նստի. որ կհարցնի՝ խի՞ ես ըտենց, ասա. «Բա՛ ինչ անեմ, դու էթում ես քեզ հմար սեհրն անում, ինձ թողում բուբուկ նման տանը նստած»: Որ կասի. «Բա ո՞նց անեմ, որ մենակ չըլնես», ասա. «Քու ֆոգին ո՞րդի ա, տեղն ասա, էթամ բերեմ, դնեմ կողքս, հեննեն խոսամ, զրից անեմ. էն վախտը ոնչ մենակ կըլնեմ, ոնչ էլ»: Փանի նա շեմ ու չում կանի՝ դու հենց էրե-սիցը կախ իլ, հա՛ ասա, ընչանք դահլեն տանես: Իմացա՞ր:

— Իմացա,— ասում ա,— դե բաս դու գնա, քանի Զան-Փոլա-տը չի վե կացե, թե չէ մահնեքս կտա:

Տղեն դուռ ա գալի, էլի ըտերանք մի տեղ տալի կենում: Իրի-կունը Զան-Փոլատը ավից գալիս ա տուն, տենում աղջիկը դառը-տխուր, նոթերդ կիտած նստել ա, որ ասես չի խոսում:

— Հը՛, ի՞նչ ա էլե,— հարցնում ա,— խի՞ ես ունքերդ վե թո-ղե. չըլնի՞ քեֆ չունես:

— Բա՛ ինչ անեմ,— ասում ա,— դու քեզ հմար էթում ես ման գալի, սեհրն անում, ինձ թողում ըստե սաղ օրը մեն-մենակ: Ոնչ մարդ կա, ոնչ մադաթ, որ հեննես զրից էլա անի. բուբուկ նման մնում եմ նստած. հա թամաշ արա, թե պտի իրիկունը դաս:

— Բա՛ ոնց անեմ, ա՛յ կնիկ. ես էլ որ ավի չէթամ, ի՞նչ պտի ուտենք. սոված հո չե՞նք կոտորվի:

— Ա՛յ ոնց արա,— ասում ա աղջիկը,— ասսու իրան օրը, ավի էթալիս՝ ֆոգիդ թող ըստե, հեննեն զրից անեմ, մենակ չմնամ:

— Կա՛մ,— ասում ա,— իմ ֆոգին հրես էս ավի միջին ա, որ ըստիան դուս կէթամ, բե դի կողքդ, ինչքամ ուզում ես հեննեն խո-սա, որ մենակություն չքաշես:

— Կա՛մ,— ըտենց կանեմ:

էդ գշերն ըտենց անց ա կենում: Առավոտը լիսը բացվում ա թե չէ, Զան-Փոլատը վե՛ր ա կենում, էթում ավդուշ: Աղջիկն էն սհաթն էթում ա ավիլը բերում, մարդի շորերը նրան հազցնում, դնում կողքը, որ հեննեն զրից անի: Ինչ խոսում ա՝ ձեն չի հանում, ինչ խոսում ա՝ ձեն չի հանում:

«էս ի՞նչ թավուր ֆոգի ա,— ասում ա,— որ ոնչ խոսում ա, ոնչ էլ. էն յաղին նա ինձ խարեց»:

Իրիկունը Ջան-Փուլատը եդ ա գալի, տենում ավլին հագցրել ա իրա շորերը, դրե կողքը, հեննեն զրից անում:

— Ա՛յ անխելք կնիկ,— ասում ա,— ավլի միջին ֆոգի կըլնի, ըսկի ավատալու բա՛ն ա:

— Բա ո՞րդի ա,— հարցնում ա:

— Ա՛յ էս կօի միջին,— ասում ա,— բե՛ դի կողքդ, ինչքամ ուզում ես հեննեն խոսա:

— Կա՛վ, ըտենց կանեմ:

էդ գշերն էլ ա ըտենց անց կենում: Առավոտը լիսը բացվում ա, Ջան-Փուլատը վեր ա կենում, էթում ավղուշ: Աղջիկն էն սհաթն էթում ա կուժը բերում, մարդի շորերը լավ-լազաթին հագցնում նրան, դնում կողքը՝ Համա ինչ անում ա, չի անում՝ չի խոսում, մնում ա արմացած:

— Յաղին, էն քյաֆուրն էս հետ էլ խաբեց. նրա ֆոգին էս կօի միջին էլ չի, ուրիշ տեղ ա:

Ջան-Փուլատը իրիկունը ավիցը գալիս ա տենում՝ իրա շորերը հագցրել ա կօին, լավ սիրունիկ զուգե, զարդարե, դրե կողքը, հեննեն խոսում:

— Ա՛յ անխելք կնիկ,— ասում ա,— էդ ինչ ես անում. ես ասեցի, դու էլ ավատացիր. կօի միջին ֆո՞գի կըլնի:

— Բա ո՞րդի ա,— հարցնում ա,— դե դրուստն ասա՛, տե՛նամ:

— Դրուստը կասեմ,— ասում ա,— համա իսանաորդի չի կա-րա էթա ընդե:

— Բան չկա, դու ապա՛, բերիլ տալը իմ շինքին:

— Բաս ըտենց ա, կասեմ: Իմ ֆոգին հրե հա՛ ֆլան մեշումը, ֆլան ասլանի փորին. ըն էլ ի՛նչ՝ իրեք ծիտ ա, մի զուժիկի միջի դրած. իմ ֆոգին էդ ա: Դե բերիլ տո՛ւ, տե՛նամ:

— Կա՛վ, բերիլ կտամ,— ասում ա:

էդ գշերն ըտենց անց ա կենում: Առավոտը որ լիսը բացվում ա թե չէ, Ջան-Փուլատը վեր ա կենում, էթում ավղուշ:

Աղջիկն էթում ա տղին մին-մին նաղլ անում.— Ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց բան,— ասում ա,— ֆլան մեշումը, ֆլան ասլանի փորին մի զուժիկ կա, միջին իրեք ծիտ, Ջան-Փուլատի ֆոգին հենց էդ իրեք ծիտն ա. որ դրանց սըպանեցիր, իմաց կաց նրա բանը պրծած ա:

— Ղո՞րթ:

— Ղո՛րթ. Զան-Փռլատը իրա բերնով ըսենց մին-մին, տեղը-տեղին նաղլ արեց:

— Բա՛ս լավ,—ասում ա տղեն,—ես էթում եմ. մնաս բա՛րին:

— էթաս բա՛րին, աստոծ բարի ճամփա տա. բարո՛ւ էթաս, բարո՛ւ դաս:

Տղեն ա՛ էն սհաթը Սե ձին նիլնում ա ու յա՛լլա՝ աղջկա տաած մեշեն: էթում ա, էթում ա, շատն ու քիշն աստոծ դիտա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, չորս օր, մախլասի մի շարաթ¹, սա՛ր, քա՛ր, քո՛ւ ոտի տակ տալի՝ անշախ որ հասնում ա մի եքա ծովի դրաղ: Սե ձին գալիս ա գալի՝ ըստե կաննում. դե՛ս ա ման գալի, դե՛ն ա ման գալի, մի կոլու քարի կշտի տղին վե բերում:

— Վե՛ր արի,—ասում ա,—էդ քարը շուտ տու. դրա տակին ա սուրբ Սարգսի ձիու գյամը, վե կալ թաթխա ծովը, ձին էն սհաթը ընդիան դուս կգա: Դուս գալու բաշտան, էլ մի՛ թողա հանք քաշի՝ գյամը դի բերանը, քշա՛: Մի քիշ տեղ որ կքշես. «Տղա,—կասի ձին,—մուրազդ ասա՛, կատարենա: Կասես. «Իմ մուրազն էն ա, որ ինձ անց կացնես ծովի էն դիհը, ընդե մի մեշա կա, մեշի միջին մի ասլան, էդ ասլանին սըպանես՝ էլ զադ չէ»:

Տղեն իրա իմաստուն ձիու խոսքին անկաջ ա անում. էն սհաթը վեր ա գալի, քարը բանձրացնում, տենում ըհը՛, դորթ որ տակին մի գյամ: Տանում ա թաթխում ծովը թե չէ՝ ալրիալը սուրբ Սարգսի ձին Ֆըռընչացնելոն ծովիցը դուս ա գալի: էն սհաթը գյամը տալիս ա բերանը, նիլնում, քշում: Քշում ա, քշում ա, մի քիշ տեղ քշում ա, տենում ա ձին կաննեց, էլ երբմիշ շիլնում:

— Չը՛, սուրբ Սարգսի ձի,—ասում ա,—խի՛ կաննեցիր:

— Ասա՛ մուրազդ՝ կատարեմ,—ասում ա ձին:

— Իմ մուրազն էն ա,—ասում ա,—որ ինձ անց կացնես ծովի էն դիհը. ընդե մի մեշա կա, մեշի միջին մի ասլան, էդ ասլանին սըպանես, էլ զադ չէ:

— Աչքիս վրա,—ասում ա ու գլուխը բաց թողում, էթում:

էթում ա, էթում ա, հե՛նց ա էթում, հե՛նց ա էթում՝ ոնց որ մի քամի: Մի օր, էրկու օր, իրեք օր էթում ա, ծովը կտրում, տալիս դուս գալի դրաղը. ըտեղ էլ զաթի մեշեն էր, իրան քցում ա

¹ Տպագիր տեքստում «Մախլասի մի շարաթ» արտահայտությունը բանահավաքի ձեռքով շնչված է. թողնում ենք այնպես, ինչպես տպագիր տեքստում է (Մ. Կ.):

մեղեք: Ասլանը հեռվանց տղին որ տենում ա ձիու վրեն՝ ուրախա-
նում, աշխարով մին ա ըլնում:

«Աստոծ ըսօր ինձ ջուխտ ձեռով ա տվե, — ասում ա, — թա-
մամ օխտը տարի խանաորդու մսի համ չեմ տեհե, անջախ մի
ըսօր պտի ուտեմ, հասարաթս հանեմ»:

Ասում ա ու աստամները դրճտացնելուն վրա հասնում, որ էրկ-
սին էլ մի հանքի կուլ տա: Համա սուրը Սարգսի ձին ո՛ր վրա շի
քշում, ասլանին ոտատակ տալի, ջարդ ու խուրթ ա անում, խժը-
ռում, թիքա-թիքա անում, թողում: ասլանը հենց տեղն ու տեղը
սատկում ա, մնում: Տղեն էն սհաթը ձիուցը վեր ա գալի, թուրը
քաշում, ասլանի փորը ճղում, դուրիկը ընդհան հանում: Բաց ա
անում, տենում՝ դո՛րթ որ իրեք ծիտ միջին ծվլում են. էն սհաթը
իրեքի ճիտն էլ քաշում ա: Զան-Փռլատի ֆոգին զաթի էս իրեք ծիտն
ին, սրանց ճիտը քաշում ա թե չէ՝ արիալը նա ընդե բանից պըրծ-
նում ա:

— Տղա՛, — ասում ա ձին, — դե հմի նի՛լ վրես, տանեմ ծովն
անց կացնեմ:

Տղեն նիլնում ա: Ծովն անց կենում են էրեսը: Ընտե ձիու գյա-
մը հանում ա, իրան բաց թողում ծովը, գյամն էլ եդ տանում,
դնում քարի տակը: Սե ձին էլ հո ծովի դրաղին էր, նիլնում ա,
ընկնում ճամփա դպա Զան-Փռլատի ամարաթը: Գալիս ա, գալիս
ա, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախ-
լասի մի շարաթ¹, հասնում ա ամարաթը:

Աղջիկն էն սհաթը դուա ա գալի, ճտովը փաթթվում: — Տղա՛, —
ասում ա, — էս հետ որ ես քոնն եմ, դու իմը: արի՛ որ Զան-Փռ-
լատի ձեռիցը լավ պըծանը:

— Ղո՛րթ:

— Ղո՛րթ: Չես ավատում, արի՛ տես:

Էթում ա տենում՝ դրուստ որ Զան-Փռլատը էրկեն մեկնվել ա,
ո՛նչ սասը կա, ոնչ սամուրը: Նո՛ր ըստե քոչ ու բարխանա են կա-
պում, ինչ կար-չկար Զան-Փռլատի ամարաթում՝ մալ, դուլվաթ,
խաղինա, էրծաթ, ոսկի, բուլիանդ քոմմա բարձում են ձիանիքը,
ընկնում ճամփա:

¹ Տպագիր տեքստում «մի օր, երկու օր, իրեք օր, մախլասի մի շարաթ»
արտահայտությունը բանահավաքի ձեռքով շնչված է. թողնում ենք այնպես, ինչ-
պես տպագիր տեքստում է (Մ. Կ.):

էթում են, էթում են, էթում են՝ մի օր, էրկու օր, մի շաբաթ, էրկու շաբաթ, մի ամիս՝ հասնում են էն աղջկա ամառաթը, որ տղի հեննա կոխ էր պրծե, տղեն նրան տվել էր գեննովը: Ըստիան էլ էդ աղջկանն ա վեր ունում, էլ եդ էթում իրա ճամփեն: Գալիս ա, գալիս ա, գալիս ա, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, հասնում ա հոր քաղաքը: Խաբարը տանում են թագավորին, թե պուճուր տղեդ, էրկու սի՛րուն, նա՛շխուն, արեգակի կտոր աղջիկ էլ հետը՝ հրեն գալիս ա:

— Ղո՛րթ:

— Ղո՛րթ:

— Ո՞րդի ա:

— Հրե՛ ֆլան տեղը:

Թագավորը ուրախանում, աշխարով մին ա ընում, իրա նագիր-վեղորով, մենծ հեծելով դուս ա գալի աղաքը: Տղեն հորը տենալու բաշտան՝ ձիուցը վեր ա գալի, էթում ձեռը պաշում: Հեր ու տղա ըստե իրար փաթթվում են, լաց ընում, ուրախությունից ըսկի չեն էլ կարում խոսա. վեր են կենում գալի տուն: Մեկել աղպրտինքը իրանց սևէրեսությունից ամանշում, քիչ ա մնում գետինը մնենն. ըսկի պուճուր աղպոր աչքին էլա չեն էրևում:

— Դե՛, ասա՛ տենանք, ո՛րդի,— հարցնում ա թագավորը,— ախա՛ր էս տ՛նց էլավ, որ դու սաղ-սալամաթ եդ էկար. էսքամ տարի մեռանք քու ճամփեն պահելոն:

Նոր ըստե պուճուր տղեն նստում ա, մին-մին հորը նաղլ անում աղպորտանց արարմունքը, ոնց որ ես ձեզ նաղլ արի:

Թագավորը ըստոնք որ չի լսում՝ կատաղում ա.— Ջա՛նլաթ,— ձեն ա տալի:

Ջանլաթները գալիս են թագավորին զուլս տալի.— Ինչ կհրամայես,— ասում են,— թագավորն ապրած կենա:

— Կէթա՛ք,— ասում ա,— է՛ս սհաթը իմ վեց տղին էլ կրերեք աղաքիս քյալլա կանեք:

Պուճուր տղեն նոր աղաչանք, պաղատանք, թե.— Թագավորն ապրած կենա, աղպրտինքս ինչ մութաննաթություն՝ արին՝ արի՛ն, բան չկա, նրանք էլ մերն են՝ յադ չեն, բաշխա՛:— Նոր որ թագավորը նրանց բաշխում ա:

Պուճուր աղպոր նշանածն էլ հո ուրախությունից չէր գիտա ինչ

¹ Տպագիր տեքստում՝ քերականություն. ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.):

անի. էսքամ տարի խեղճի աչքը ջուր-կտրեց նրա ճամփին պահե-
լուն: Թագավորը նոր բերում ա սրանց պսակում. օխտն օր, օխտը
դշեր՝ էլ ի՛նչ հարսանիք, էլ ի՛նչ դափ-զուռնա, էլ ի՛նչ քեֆ, ուրա-
խութիւն, որ էլ հալ ու հասաբ չկար:

Տղեն հետը բերած էրկու աղջիկն էլ՝ մինը տալիս ա թագա-
վորի նազրի տղին, մինը՝ վեզրի:

Աստանից իրեք խնձոր վեր ընկավ. մինն՝ ասողին, մինն՝ ան-
կաջ դնողին, մինն էլ՝ արսուն:

